

1994 ?
F/1/c

DOC 06349

היסטוריה

מריבונות הסביבה לריבונות הנחלה

Handwritten scribbles at the top right.

מבצע פארים

שמואל כהן-שוני. הוצאת רסות, 277 עמ', 48 שקלים

יוסי ביילין

קד שנות העיצוב של מערכת השלטון בארץ - סוף תקופת המנדט וראשית שנות המדינה - מאפשר לנו להבין תופעות אשר הפכו ברכות השנים מובנות מאליהן, אף שבמקורן נבעו מיר המקרה, ומעצמות בידאשי או בידארגוני. דברים שנקבעו לפני דור בלי שמקבלי ההחלטות ראו בהם קביעה נצחית הפכו נורמטיזוויים, עד כי שינויים נעשה כמעט כפירה בעיקר.

מסעו של שמואל שני אל השנים '52-48 חושף לפני הקורא את המחלוקות שעמדו ברקע הפיכת המחלקה המדינית של הסוכנות למוסדות ממלכתיים, שמשדר החוץ היה רק אחד מהם. המחלקה המדינית בראשות משה שרת עסקה במודיעין, ביח סי חוץ ובריגול נגדי. משהוקם משרד החוץ התכוון שרת להמשיך במסורת זו של שילוב המהלכים הדיפלומטיים עם פעילות מודיעינית, ועם מעורבות עמוקה במשא ומתן עם מדינות ערב לקראת שביתת נשק ולקראת אפשרות של שלום.

אבל מערכת הביטחון הצעירה דחקה את רגלי שרת ומשרדו מן הפעולות שבהן עסקו בתקופת

רד יוסי ביילין הוא מגן שר החוץ

רת דגש מן המאמץ לשיחות ישירות עם מדינות ערב, אל הבטחת השליטה בשטחים שהיו בירי ישר אל בתום מלחמת העצמאות. שמואל כהן-שוני מכנה זאת מעבר מ"ריבונות הסביבה" ל"ריבונות הנחלה", וזהו בעצם המהפך שהושלם ב-1952, ואשר קבע תמונת מצב שלא השתנתה שינוי של ממש במשך שנות דור.

מחקרו של כהן-שוני מעניין ביותר. לעתים הוא נקלע לפירוט רב מדי, והשמות המוזכרים בספר רבים מדי ואומרים מעט מדי לקורא. הוא אינו מנסה להסביר מדוע התרחשו הדברים. האם מדובר כאן בהבדלים אידיאולוגיים עקרוניים, או שמא מדובר במאבקי כוח ארגוניים או עימותים אישיים? סיפור המעשה כשלעצמו איננו הסברן של התופעות, וחבל שהסבר כזה איננו קיים, אך הסיפור מרתק ופוקח עיניים ומומלץ לכל מי שרוצד ללמוד את ראשיתן של מה שהפכו בעינינו לאמיתות. יש כמוכן יתרון גדול בהכללת מחלקת המודיעין הבינלאומית בתוך משרד החוץ, כפי שהדבר נעשה בבריטניה. אין מדובר בכך שהדיפלומטיה יעסקו בפעילות מודיעינית, כפי שרצה אליהו ששון, ואלא במסגרת נפרדת תחת פיקוחו של שר החוץ. מסגרת משותפת זו עשויה למנוע סתירות או כפיית לוח במדיניות החוץ, הנובעות מקיומם של שני ארגונים הפועלים במקביל באותה זירה.

הבעיה היא שדברים שנקבעו לפני יותר מ-40 שנה לא ישתנו בנקל, והראיה - שאפילו בשתי התקופות היחידות שבהן ראש הממשלה היה גם שר החוץ (1953-1955, 1983-1984), לא נעשה שינוי מבני מכריע זה במערכת השלטון הישראלית.

רופה כדי לקדם את התהליך המדיני, הועברה לידי מערכת הביטחון ועסקה בעיקר בנושאי ביטחון. הטיפול בקשרים עם מדינות ערב הועבר למוסד, וכך לא יכול היה משרד החוץ לטפל ישירות בתהליך השלום. בוועדות שביתת הנשק השתתף משרד החוץ כמעט רק בתחום הייעוץ המשפטי, אף שוועדות אלו טיפלו שנים ארוכות במכלול היחסים שבין ישראל לשכנותיה, ואילו המודיעין של מש

מחקרו של כהן-שוני מעניין ביותר, אך אינו מנסה להסביר אם מדובר בהבדלים אידיאולוגיים עקרוניים, או שמא במאבקי כוח ארגוניים או עימותים אישיים

רד החוץ הצטמצם למחלקת חקר קטנה, שהסתמכה על חומר גלוי ועל מברקי השגרירים. אישים מרכזיים בתחום המודיעיני והמבצעי כמו אליהו ששון, יעקב שמעוני וראובן שילוח הפכו דיפלומטים מן השורה. תחומי המדיניות החשובים ביותר בישראל - מודיעין על מדינות ערב, טיפול בערביי ישראל ומשא ומתן עם מדינות ערב - נמסרו כולם לידיה של המערכת המשולבת, תחת הנהגתו הישירה של דוד בן גוריון, במשרד ראש הממשלה ומשרד הביטחון.

משמעות השינוי שחל בשנות העיצוב הוא העבר

היישוב. המודיעין הצבאי נטל לעצמו את עיקר הפעולה המודיעינית, ולאחר מכן גם ניהל את המשא ומתן על שביתת הנשק. השב"כ נטל לעצמו את הריגול הנגדי, והמוסד שהוקם כדי לתאם את פעולות השב"כ, המודיעין הצבאי ומשרד החוץ, הפך לארגון בפני עצמו, ועסק במודיעין ובמבצעים בחו"ל. גם השב"כ וגם המוסד הוצבו תחת פיקודו הישיר של ראש הממשלה.

כשהוא ניצב מול ראש הממשלה ושר הביטחון, לא יכול היה שרת לזכות לגיבוי לתביעתו באשר להבטחת האינטרס המדיני בפעולותיה הצבאיות של המדינה הצעירה. בן גוריון הסכים עם אנשי משרד ראש הממשלה ועם אנשי משרד הביטחון כי ענייני הצבא חייבים להיות מופרדים מן השאלות המדיניות, ואט אט נלקחו ממשרד החוץ כלים שיש בידי משרדי חוץ אחרים בעולם.

מערכת המודיעין, אשר הוקמה בפאריס בידי אליהו ששון (אשר על שמה נקרא הספר) ושנועדה לקדם מגעים חשאיים עם נציגי מדינות ערב באי

1550 + 50